

Asia: VN/20544/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hyvinvointialueiden tehtäviä koskeviksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi vuosille 2025-2029

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hyvinvointialueet tarvitsevat kansallisen tason strategista ohjausta. Lausuttavana oleva tavoitedokumentti on kolmas kolmen vuoden sisällä. Tavoitteet ja tavoitteiden muuttaminen kolmannen kerran kolmen vuoden sisällä on oletettavasti johtanut siihen, että dokumentin ohjaava vaikutus on ollut toistaiseksi heikkoa.

Tärkeä osa kokonaisuutta ovat mittarit. Niiden kehittämistä on syytä jatkaa määrätietoisesti. Ne mahdollistavat kehityksen ja tavoitteisiin pyrkimisen seurannan sekä toteutettavien toimenpiteiden vaikuttavuuden todentamisen. Seurantaan ja mittaamiseen on tärkeää saada jatkuvuutta ja aikasarjoja ja sitä kautta läpinäkyvyyttä toteutuvaan kehitykseen.

Huomio palvelujen järjestämiseen

Ensimmäisen kerran valtakunnalliset tavoitteet julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön toi-mesta 1.12.2022. Ensimmäisen julkaisun nimi oli ”Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet vuosille 2023–2026”. Tavoitteista julkaistiin päivitetty version vuoden 2024 alussa nimellä ”Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle”. Julkaisua päivitettiin sosiaali- ja terveysministeriön toimesta vastaamaan Orpon hallituksen ohjelman tavoitteita. Nyt lausuttavana oleva luonnos on valmisteltu valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä sisäministeriön yhteistyönä. Luonnos on nimetty ”Hyvinvointialueiden tehtäviä koskevat valtakunnalliset tavoitteet vuosille 2025–2029”.

Sillä on merkitystä, miten dokumentti nimetään ja mitä tahoja tai tahoja sen sisältö koskee. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä sisältää useita palvelujen järjestäjätahoja, useita

rahoituskanavia ja suuren joukon erilaisia palvelujen tuottajia. Lausuttavana olevan luonnoksen otsakkeessa sana ”hyvinvointialue” antaa tärkeää tarkennusta dokumentin ensisijaisesta kohderyhmästä. Toisaalta otsakkeessa käytetty sana ”tehtävä” on epämääräinen. Otsakkeen voidaan katsoa huomioivan nyt hyvinvointialueiden kaikki tehtävät (esim. palvelujen järjestämistä ja tuottamista, valvontaa tai vaikkapa toimimista kilpailutilanteessa markkinoilla), ei yksinomaan palvelujen järjestämistä, kuten aiemman version otsake ilmaisi. Hyvinvointialueilla on useampia tehtäviä, joiden joukossa palvelujen järjestäminen on yksi.

Palvelujen järjestäminen on hyvinvointialueiden ehdottomasti merkityksellisin tehtävä. Moni taho voi esimerkiksi tuottaa alueiden järjestämisvastuulla olevia palveluja, mutta lähtökohtaisesti vain alue voi hoitaa järjestämistehtävää. Näissä strategisissa tavoitteissa on perusteltua keskittyä nyt ja tulevaisuudessa puhtaasti hyvinvointialueiden järjestämistehtävään ja sille asetettaviin tavoitteisiin.

Kuntoutuspalvelut näkyvämmäksi osaksi tavoitteiden ja ratkaisujen kokonaisuutta

Toisena yleisemmän tason huomiona on tärkeää painottaa työ- ja toimintakyvyn sekä kuntoutuspalvelujen kokonaisuuden merkitystä. Julkaisun alussa, kohdassa ”Lukijalle” (luonnoksen sivu 7) on seuraava maininta: ”Hyvinvointialueiden onnistuminen kansakunnan terveyden, toimintakyvyn ja työkyvyn luomisessa sekä turvallisuuden ylläpidossa on merkityksellistä.”. Sana ”kuntoutus” mainitaan yhden kerran kohdassa, missä on mainintaa palveluvelasta. Hyvä, että näitä käsitteitä on saatu sisällytettyä tekstiin, mutta on toivottavaa, että työ- ja toimintakyvyn sekä kuntoutuksen sisältöjen painoarvo vahvistetaan dokumentissa. Tuodaan kuntoutuksen sekä työ- ja toimintakyvyn asiat mittareihin.

Kuntoutus ei saa jäädä kansallisessa, eikä alueellisessa valmistelussa taustalle. Kuntoutuksen sekä toiminta- ja työkyvyn palveluihin panostaminen toteuttaa osaltaan mm. tavoitetta siirtää palvelujen painopistettä raskaista ja kalliimmista erikoistason palveluista perustason ja var-haisemman vaiheen palveluihin. Kuntoutuspalvelujen saatavuus sekä sujuva ja oikea-aikainen toteutuminen osana kehittyvän palvelujärjestelmän eri toimintoja ja asiakkaiden palveluprosesseja, mahdollistaa kustannusten kasvun hillintää sekä kustannustehokkuuden parantamista. Kuntoutus on ennen muuta investointi.

Kuntoutuspalvelujen järjestäjien välisen yhteistyön kehittäminen

Kuntoutuksen sekä työ- ja toimintakyvyn kokonaisuudet ovat vaativia järjestää, ja alueilla on niiden järjestämisessä puutteita. Asia on syytä nostaa selvästi osaksi strategisista tavoitteista. Rinnalle tarvitaan selkeät tavoitteet ja mittarit. Hyvinvointialueiden järjestämistehtävän kehittäminen ja alueiden onnistuminen järjestämistehtävässä edellyttää ennen muuta kahta asiaa:

- a) toimivia yhteistyön käytänteitä muiden kuntoutuspalvelujen järjestäjien kanssa sekä

- b) monipuolisten ja joustavien palvelujen tuottamisen rakenteiden ylläpitoa ja vahvistamista.

On pyrittävä määrätietoisesti kohti tilannetta, missä hyvinvointialueilla tunnistetaan kuntoutustarpeet oikea-aikaisesti, pystytään arvioimaan kuntoutustarpeet, tunnetaan eri järjestäjien palvelut ja osataan ohjata asiakkaita eteenpäin palvelujärjestelmässä tarpeenmukaisesti kuntoutuspalveluihin. Alueilla etenkin perustason palvelut sisältävät toimintamallit- ja käytännöt, jotka vahvistavat palvelujen järjestämistä.

Kuntoutuspalvelujen järjestäjien (etenkin hyvinvointialueiden ja Kelan) väliselle yhteistyölle tulee olla yhtä lailla selkeät ja toimivat rakenteet sekä toimintakäytänteet. Yhteistyö toteutuu alueellisella ja valtakunnallisella tasolla tavoitteiden mukaisesti ja asiakkaiden hyväksi. Etenkään kuntoutuspalvelujen kohdalla yhteistyön vaatimuksen ei tule supistua vain hyvinvointialueiden väliseksi yhteistyöksi.

Tavoitellaan sitä, että hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla olevien palvelujen hyötyjen ja vaikuttavuuden toteutumisen seurannassa on otettu käyttöön mittareita, jotka ovat linjassa Kelan jo kehittämien mittarien kanssa.

Kuntoutuspalvelujen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien välisen yhteistyön kehittäminen

Yksityisten kuntoutuspalveluntuottajien osaamisen hyödyntäminen ja roolin vahvistaminen hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla olevien palveluiden tuottamisessa parantaa palveluiden laatua, saatavuutta ja vaikuttavuutta. Yksityisillä kuntoutuspalvelujen tuottajilla on merkittävä rooli kansalaisten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukemisessa ja varmistamisessa. Tämän osaamisen hyödyntäminen osana hyvinvointialueiden järjestämisvastuuta on merkityksellistä mm. palvelujen saatavuuden sekä laadukkaan ja kustannustehokkaan tuottamisen näkökulmista.

Luonnoksessa yksityisten toimijoiden roolia ei ole riittävästi huomioitu, ja esitämme seuraavia täydennyksiä.

1. Palveluiden saavutettavuus ja monimuotoisuus: Yksityiset kuntoutuspalveluntuottajat ovat keskeisiä erityisesti erikoistuneiden ja nopean hoitoon pääsyn mahdollistavien palveluiden tuottajina. Hyvinvointialueiden tulee tehdä yhteistyötä yksityisten toimijoiden kanssa, jotta palveluiden saatavuus voidaan varmistaa koko maassa.
2. Joustavuus ja innovaatiot: Yksityinen sektori tarjoaa uusia innovaatioita ja toimintamalleja, jotka voivat parantaa hoidon vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta. Hyvinvointialueiden tulee tunnistaa ja hyödyntää tätä potentiaalia.

3. Palveluiden yhdenvertaisuus ja valinnanvapaus: Kansalaisilla tulee olla mahdollisuus valita palveluntuottajansa yhdenvertaisesti. Hyvinvointialueiden tulisi taata yksityisten palveluntuottajien tasapuoliset toimintaedellytykset ja riittävä kilpailutus.

Ehdotukset täydennyksiksi valtakunnallisiin tavoitteisiin

- Hyvinvointialueiden toiminnalliset tavoitteet: Lisätään kohta, joka painottaa yksi-tyisten palveluntuottajien roolia palveluvalikoiman monipuolistamisessa ja palveluiden saatavuuden parantamisessa.
- Toimintaedellytyksiä koskevat tavoitteet: Korostetaan tarvetta luoda selkeät, ennakoitavat ja oikeudenmukaiset toimintaympäristöt yksityisille palveluntuottajille.

Lopuksi

Tavoitteiden ja etenkin mittaroinnin osalta tulee pyrkiä kohti läpinäkyvyyttä. On perusteltua, että halukkailla on vaivattomasti mahdollisuus nähdä laajemmin se, miten seuranta on saatu toimimaan, onnistuuko vertailu ja miten eri alueet ovat tavoitteisiin pyrkimisestä suoriutuneet.

Tämän julkaisun tavoitteita ei pitäisi muuttaa jatkuvasti, eikä kevyin perustein. On syytä pyrkiä välttämään tilanne, missä tavoitteita ja mittareita uudistetaan ja vaihdetaan tiheään. Strategisten tavoitteiden voi olettaa olevan siten yleisellä tasolla, että niitä ei ole välttämättä tarvis eikä syytä vaihtaa kolmen tai neljän vuoden välein varsinkaan, jos asetettuja tavoitteita ei ole saavutettu. Julkaisuun on nostettu tavoitteiden sekä mittareiden osalta sellaisia asioita, joiden saavuttaminen annetun aikaikkunan puitteissa on mahdollista, mutta vaatii huomattavaa resursointia.

Talvitie Jarno
Kuntoutuksen toimialayhdistys